

Det sidste synspunkt har jo – i hvert fald siden faget fik påvirkninger fra positivismen – været et ofte omdiskuteret synspunkt. Men ellers kan den slags proklamationer om en faglig deldisciplin (eller hele faget for den sags skyld) være meget gode at have som utopier, synes jeg, men der er unægtelig en risiko for, at ubefæstede sjæle brækker halsen på de ambitiøse krav. For hvordan kan man »have en *helhedsopfattelse* af det fortidige samfund, af dets strukturer og ændringstendenser for med rimelighed at kunne« drive kulturhistorisk forskning (68 f) uden først møjsommeligt ved empirisk og teoretisk arbejde at have etableret denne helhedsopfattelse? Utopier og krav som Wåhlins forekommer mig at risikere at forbeholde »kulturhistorie« enten for det – romantiske – geni, der har fået åbenbaringen, eller for en historisk »Altmeister«, der efter et langt livs forskning omsider har etableret den eftertragtede helhedsopfattelse. Det er nok at sætte sagen på spidsen, men flotte proklamationer har det ind imellem med at kolliderer med praksis. Således også her. Der er i hvert fald en række interessante artikler om kulturhistoriske emner i bogen, hvis perspektiver postuleres at være langt større, end der er dækning for i teksten.

Bogen falder i tre hovedafsnit. Først

tre artikler om kulturhistoriens historiografi. Derefter følger en række artikler med overskriften »Kulturhistorie, levevilkår og livsformer«, og endelig en sektion om kulturhistorie, mentalitet og bevidsthed. Redaktøren lægger vægt på, at kulturhistorien er ægte *tværvidenskabelig*, og bidragerne kommer da også rundt om problemstillinger, der traditionelt kan betragtes som kunsthistoriske, etnologiske, litteraturhistoriske og religionshistoriske. Enkelte bidrag har været trykt før, nogle stykker er væsentligt omarbejdede versioner af tidligere artikler, flere af de nye trækker på erfaringer med større kulturhistoriske projekter som f.eks. *Dansk Litteraturhistorie* og kvindehistorien *Kvindfolk* for blot at tage de kendteste. Man får alt i alt en god introduktion til en bestemt opfattelse af, hvad kulturhistorie kan eller bør være (selv om jeg ikke føler mig helt overbevist om, at den overordnede tilgang deles af alle bidragerne – eller blot at den har været deres udgangspunkt, da de skrev deres artikler). Udgivelsen skæmmes noget af en kritisabel tilrettelæggelse med irriterende meget småjusk som for eksempel trykfejl, manglende sidetal og ikke altid bibliografisk præcise henvisninger.

Jens Chr. Manniche

SLESVIG OG HOLSTEN

Franz Wingender: *Modstand i Sydslesvig – før og efter 1945*. (Studieafdelingen, Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, 1988). 207 s., 150 kr.

I sommeren 1947 kom det til et kritisk punkt for den danskorienterede bevægelse i Sydslesvig. Englænderne modsatte sig stadig dansk national agita-

tion. I Danmark stod det mere og mere klart, at det næppe ville lykkes for Knud Kristensen at ændre det nej til grænseflytning, som regeringen havde måtte afgive i oktober 1946. Og fra Kiel kunne en ny socialdemokratisk landsregering med flertal i en direkte valgt landdag lancere en effektiv koordineret modaktion. Det så derfor ud til, at

mange sydslesvigeres ønske om en grænseflytning fortonede sig i det helt uvisse.

I denne situation så yngre oppositionelle sydslesvigere ingen anden udvej end at føre en mere effektiv illegal kamp. Som den danske modstandsbevægelse havde kæmpet mod det tyske besættelsesstyre for friheden, ville også de gøre det mod den britiske censur. Og det skulle være for en frihed, der kun kunne nås ved tilslutning til Danmark. Det danske mindretal havde siden sommeren 1945 forgæves ansøgt besættelsesmagten om tilladelse til at udgive aviser på tysk. Nu tog de denne sag i egen hånd. Fra flyveblade uddelt i anledning af en dansk skolestrejke i Flensborg udviklede de i juli 1947 de første illegale blade, *Frit Sydslesvig* og *die Freiheit*. Og et par måneder senere kom *Südschleswigsche Landeszeitung* til, støttet af en mindre kreds inden for Sydslesvigsk Udvalg i Danmark. Den blev fremstillet nord for grænsen og i modsætning til de første blade uddelt over det meste af landsdelen. Tælles alle bladets oplag sammen, runddeltes der i alt 145.000 eksemplarer. De fleste numre udsendtes i anden halvdel af 1947 og de første måneder af 1948. Set i et længere perspektiv blev det kun en perifer episode i det sydslesvigske røres historie. Men den giver dog sit eget perspektiv til den første skuffede indsigt i, at håbet om indlemmelse i Danmark var ved at briste.

Franz Wingender har i denne bog samlet og udgivet alle de numre af disse illegale blade, han har kunnet finde frem til. De fleste er bragt i fotografisk gengivelse, enkelte dog øjensynlig i en nyere afskrift. Desværre er udgiveren bukket under for en trang til at datere de første illegale blade tidligere end forsvarligt, nemlig til årsskiftet 1946-47. Det har kun været muligt på grund af tilfældige fejl eller manglende dato-

angivelse. Af indholdet fremgår det tydeligt, at det første egentlige blad tidligst kan være udkommet i juli 1947. Med dette forbehold er det imidlertid en nyttig samling, da numrene ellers kun findes i spredte arkiver.

I en livlig, episodisk stil har Wingender fortalt om, hvem der stod bag de enkelte udgivelser, og hvordan produktion og distribution blev håndteret under illegalitetens vilkår. Det har sin særlige værdi, fordi han her har udnyttet sine egne oplevelser og andres beretninger om forhold, der efter sagens natur er dårligt belyst i andre kilder. På samme levende måde har han også berettet om, hvordan en lille illegal kreds af tidligere Duborgelever fra 1944 foretog små sporadiske bombesprængninger og bragte dansksindede tyske soldater over grænsen, hvor kontaktmænd i modstandsbevægelsen var parate til at bringe dem i sikkerhed. Selv om der ikke er iøjnefaldende sammenhæng og kontinuitet mellem disse to episoder, som det vel er lovlig stærkt at sammenfatte under navnet modstand, har han også for de sidste krigsår føjet interessante facetter til i denne mindebog.

Johan Peter Noack

Henrik Fangel: *H. P. Hanssen – liv og virke*. Sønderjyske billeder 1. (Historisk Samfund for Sønderjylland, 1988). 48 s., 65 kr. (50 kr. for medlemmer).

Denne lille bog er første bind i en ny serie, der skal gøre billedmaterialet fra Institut for Sønderjysk Lokalhistorie kendt og brugbart i en større sammenhæng. Med den voksende interesse for billeder som meddelelsesmiddel forekommer det at være en god ide. Billederne skal udgives i tilknytning til et bestemt emne og ledsages af en kort